ทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธ*

อรทัย มีแสง**

บทคัดย่อ

แนวคิดเรื่องกระบวนทัศน์ใหม่จัดเป็นกระแสใหม่ในยุคปัจจุบัน เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการบูรณาการทุกสิ่งทุกอย่างว่ามีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ไม่สามารถละทิ้งเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้ แนวคิดนี้จะช่วยแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อนในปัจจุบันให้บรรลุผลได้ดียิ่งขึ้น และทำให้สังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข บทความวิจัยนี้จะแสดงให้เห็นว่า พุทธศาสนามีแนวคิดเรื่องการบูรณาการและเรื่องความสัมพันธ์เชื่อมโยงอิงอาศัยซึ่งกันและกันมาตั้งแต่เมื่อ ๒๖๐๐ ปีแล้ว ทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธเป็นการนำเสนอการบูรณาการหลักธรรมในพุทธศาสนากับแนวคิดเรื่องทฤษฎีบูรณาการของเคน วิลเบอร์ ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาทั้งด้านจิต สังคมและสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับสังคมไทยได้อย่างสมบูรณ์ และได้พบกับสันติสุขในที่สุด

คำสำคัญ : ทฤษฎีบูรณาการ, อิทัปปัจจยตา, ทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธ, การพัฒนาจิต

---

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “ทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธ” วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๕.

** ดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

The Buddhist Integral Theory

Abstract

The concept of “New Paradigm” is one of the new currents of thought in contemporary world. This is a concept of integration which stipulates that all things are interconnected and nothing can be left out. This concept could help alleviate today’s complex problems and be conducive to creating a more peaceful collective existence. This article argues that in Buddhism there is this concept of integration which has been articulated in the Theory of Dependent Origination as explained by the Lord Buddha some 2,600 years ago. This article develops a “Buddhist Integral Theory” which aims to relate the Buddhist doctrines and Ken Wilber’s Integral Theory. This theory can be applied for an integrated development of the mental, social and environmental dimensions of Thai society and could eventually bring about peace and happiness for all.

Key Words : Integral Theory, Dependent Origination, Buddhist Integral Theory, Mental Development

การศึกษาด้านปรัชญาและศาสนาโดยเฉพาะพุทธศาสนาเถรวาทในปัจจุบันเป็นไปอย่างกว้างขวาง การได้ศึกษาเทียบเคียงกับศาสตร์สมัยใหม่และศาสตร์ตะวันตก ทำให้พุทธศาสนามีการศึกษาเป็นรูปธรรม มีหลักทางวิชาการ และเป็นเรื่องที่สมสมัย เหมาะกับสถานการณ์ในโลกปัจจุบัน

ศาสตร์ทุกสาขาในปัจจุบัน มีผู้เห็นว่าถูกครอบงำด้วยแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ซึ่งเป็นแนวคิดแบบลดทอน (Reductionism) ทำให้นักคิดหลายท่านมองปัญหาต่างๆ ไม่รอบด้าน และสำหรับปัญหาในยุคปัจจุบันซึ่งเป็นปัญหาที่สลับซับซ้อนกว่าในอดีตมาก ทำให้การแก้ไขปัญหาต่างๆ นั้นไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้ จึงมีการเสนอว่าการมองภาพอย่างองค์รวม (holistic) เท่านั้น ที่จะทำให้เห็นปัญหาและพบสาเหตุของปัญหาอย่างรอบด้าน และจะทำให้การแก้ไขดำเนินไปได้อย่างถูกต้องและประสบผลสำเร็จ การมองทุกอย่างเชื่อมโยงกัน และครบทุกส่วน เรียกว่ามองอย่าง “บูรณาการ (integral)”

นักคิดและนักปรัชญาชาวตะวันตกซึ่งได้รับการกล่าวถึงอย่างมากในช่วง ๓๐ ปีมานี้ คือ เคน วิลเบอร์[๑] ได้นำเสนอแนวคิดเรื่องทฤษฎีบูรณาการ (Integral Theory) เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นอย่างองค์รวม และนำมาซึ่งความรู้ที่ครอบคลุมทุกด้านและแนวทางแก้ไขอย่างถูกจุดและครบถ้วน นอกจากนี้ เคน วิลเบอร์ยังได้ศึกษาแนวคิดทางปรัชญาและศาสนาหลายศาสนา เช่น เวทานตะ ฮินดู พุทธศาสนามหายาน เซน และพุทธศาสนาเถรวาท แนวคิดเหล่านี้มีอิทธิพลต่อทฤษฎีบูรณาการของเขาด้วย

ทฤษฎีบูรณาการมีความสอดคล้องกับเรื่องปฏิจจสมุปบาทหรืออิทัปปัจจยตาใน พุทธศาสนา หรือ หลักที่ว่าด้วยทุกสิ่งเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน เกี่ยวพันกัน ดังนั้นการที่จะเข้าใจสิ่งต่างๆ ได้ต้องไม่มองแบบแยกส่วนหรือเฉพาะส่วน แต่ต้องเห็นภาพทั้งหมดก่อน การที่ได้เห็นภาพทั้งหมดว่าคืออะไร คือที่มาของการคิดแบบบูรณาการ (ยุค ศรีอาริยะ, ๒๕๔๓: ๑๖) และแนวคิดแบบบูรณาการนี้เอง คือ หัวใจของกระบวนทัศน์ใหม่ (ยุค ศรีอาริยะ, ๒๕๔๓: ๑๓)

ผู้วิจัยเห็นว่าพระธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบเมื่อ ๒๖๐๐ ปี มีความทันสมัยและสอดคล้องกับแนวคิดที่เป็น “กระบวนทัศน์ใหม่” คือมีแนวคิดพื้นฐานที่ว่าทุกสิ่งทุกอย่างสัมพันธ์กัน เชื่อมโยงกันตามหลักอิทัปปัจจยตาหรือปฏิจจสมุปบาท ผู้วิจัยจะได้วิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิดทางพุทธศาสนาบูรณาการกับทฤษฎีบูรณาการของเคน วิลเบอร์ นำเสนอเป็น “ทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธ” ทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธนี้จะทำให้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นรูปธรรมมากขึ้น สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาทั้งด้านจิต สังคมและสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับสังคมไทยได้อย่างสมบูรณ์

ทฤษฎีบูรณาการ (Integral Theory)

ทฤษฎีบูรณาการ เรียกอีกอย่างว่า มณฑลทัศน์ ๔ ด้าน (The Four Quadrants) หรือ อะ-คว่า AQAL (All Quadrants All Levels) เป็นทฤษฎีใหญ่ที่เรียกว่า Grand Theory ครอบคลุมเรื่องต่างๆ ที่มนุษย์เกี่ยวข้องทั้งเรื่องภายในตนเอง สิ่งที่ปรากฏภายนอก กายภาพ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และสังคม ไปจนถึงจักรวาลและเทววิทยา มณฑลทัศน์ ๔ ด้านประกอบด้วย ด้านฉันหรือเจตนา (I) ด้านพฤติกรรม (It) ด้านวัฒนธรรม (We) และด้านสังคม (Its)

---

๑ เคน วิลเบอร์ (Ken Wilber: 1949 -) นักปรัชญาชาวอเมริกันมีผลงานการค้นคว้าและเขียนหนังสือเกี่ยวกับศาสนา ปรัชญามากกว่า ๓๐ เล่ม ศึกษาประวัติเพิ่มเติมได้จาก http://en.wikipedia.org/wiki/Ken_Wilber.

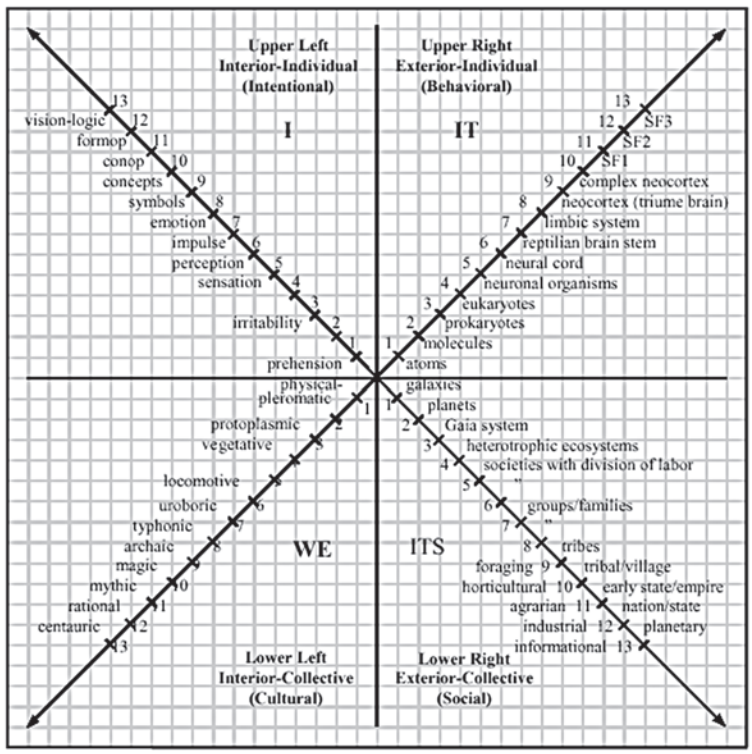

ภาพที่ ๑ ทฤษฎีบูรณาการหรือมณฑลทัศน์ ๔ ด้าน (Ken Willber, 2000: 198)

ทฤษฎีบูรณาการได้รับอิทธิพลทางความคิดจากศาสตร์หลายสาขา รวมทั้งอิทธิพลของศาสนาทั้งด้านตะวันออกและตะวันตก เช่น พราหมณ์-ฮินดู พุทธศาสนาวัชรยาน และเซน นอกจากนี้ ทฤษฎีอื่นๆ ที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อแนวคิดของเคน วิลเบอร์คือ ทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evolution Theory) ทฤษฎีระบบ (System Theory) ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของฌอง เพียเจต์ (Jean Piaget's Intellectual Development Theory) ลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchical of Needs) แนวคิดเชิงโครงสร้างนิยม (Structuralism) ทฤษฎีเกลียวพลวัต (Spiral Dynamics Theory) และแนวคิดหลังสมัยนิยม (Postmodernism)

เคน วิลเบอร์ได้ให้ความสำคัญกับแนวคิดของนักปรัชญาทุกท่าน และเห็นว่าทุกคนมีส่วนถูกแต่ไม่ถูกทั้งหมด (Ken Willber, 2001: 140) เพราะทุกคนมองปัญหาอย่างแยกส่วนหรืออย่างลดทอน ดังนั้น การบูรณาการความคิดของนักปรัชญาทุกท่านที่สอดคล้องกับแนวคิดหลักของเคน วิลเบอร์ เป็นสิ่งที่เคน วิลเบอร์ได้รวบรวม เชื่อมโยง และหาความสัมพันธ์ จึงเกิดเป็น "ทฤษฎีบูรณาการ"

มณฑลทัศน์ที่ ๑ กล่าวถึงเรื่องจิตและการพัฒนาจิต โดยกล่าวว่า จิตกระจายไปทุกภาคส่วน หรือทุกมณฑลทัศน์ จิตในความหมายของเคน วิลเบอร์ หมายถึง ศาสตร์ทุกศาสตร์ในทุกสาขาวิชา[๒] ซึ่งในที่นี้จะหมายถึงองค์ความรู้ที่ปรากฏในด้านต่างๆ เช่น จิตในความหมายของศาสตร์แห่งการรู้คิด จิตในความหมายของประสาทจิตวิทยา จิตใน

[๒] ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน Ken Wilber, **The Eye of Spirit: An Integral Vision For A World Gone Slightly Mad**, third Edition Expanded, (Boston: Shambhala, 2001), pp. 243-246.

ความหมายของจิตวิทยาสังคม เป็นต้น และรวมถึงความหมายว่าการตระหนักรู้ด้วย นอกจากนี้ จิตยังเป็นทั้งนามธรรมและรูปธรรม และกระจายไปในทุกสรรพสิ่ง

สรรพสิ่งบนโลกนี้ประกอบไปด้วยโฮลอน คุณลักษณะของโฮลอนที่สำคัญคือ การก้าวข้ามและหลอมรวม (transcended and included) การก้าวข้ามและหลอมรวมแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกัน การอิงอาศัยซึ่งกันและกัน และการเกิดของสรรพสิ่งที่มีลักษณะอิงแอบแนบชิดกัน จึงมีความหมายสอดคล้องกับคำว่า 'บูรณาการ' อยู่ด้วย เพราะเราไม่สามารถลดทอนหรือตัดเรื่องใดเรื่องหนึ่งออกไปได้ เพราะทุกอย่างมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โฮลอน เป็นทั้งส่วนรวมและส่วนย่อย (part/whole) โฮลอนจะเกิดอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ต่อเนื่องกันไป (Ken Willber, 1999: 124) สอดคล้องกับทฤษฎีวิวัฒนาการที่ดำเนินต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด เราจึงไม่สามารถหาจุดสิ้นสุดหรือจุดสูงสุดของการพัฒนาของโฮลอนได้

แนวคิดเรื่องโฮลอนที่มีความสัมพันธ์แบบอิงอาศัยกันเช่นนี้ จึงสอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง อิทัปปัจจยตาในพุทธศาสนา เมื่อโฮลอนไม่ใช่วัตถุ ไม่ใช่สิ่งใดสิ่งหนึ่ง ไม่ใช่กระบวนการใดกระบวนการหนึ่ง แต่โฮลอนเป็นสาระสำคัญในทุกสรรพสิ่ง เป็นสายใยของความเชื่อมโยง เป็นพลังของการขับเคลื่อนสิ่งต่างๆ ที่จะคงมีอยู่ตลอดไป

พัฒนาการของจิตนี้ แท้ที่จริงแล้วก็คือ ห่วงโซ่ยิ่งใหญ่ของสรรพสิ่ง (The Great Chain of Being) (Ken Willber, 1981: 9) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดแบบดั้งเดิม (traditional) ที่ประกอบด้วย สสาร กาย จิต วิญญาณ และจิตวิญญาณ

แนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า สรรพสิ่งพัฒนามาจากวัตถุหรือมาจากสสาร หรือมาจากพลังงาน หรือจากความเรียบง่าย ไม่ซับซ้อน ไปสู่สิ่งที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น สอดคล้องกับทฤษฎีวิวัฒนาการของโลกที่ว่าด้วยการกำเนิดจากบิ๊กแบง

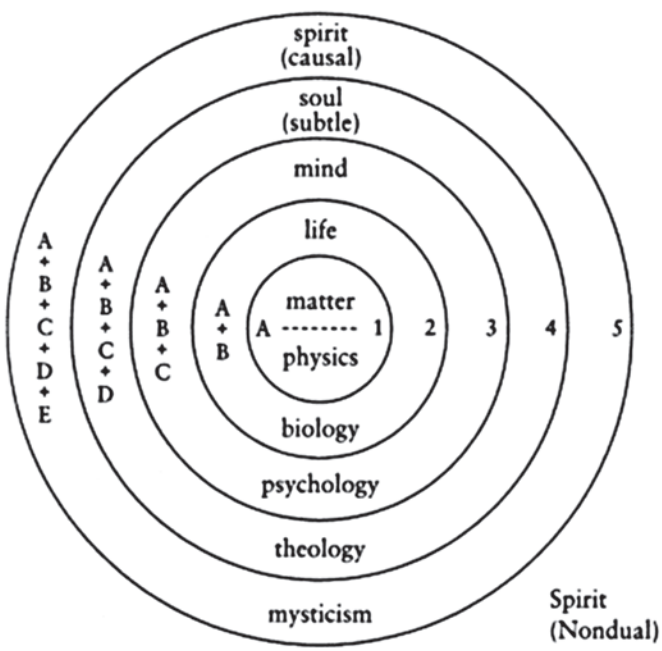

ภาพที่ ๒ ห่วงโซ่ยิ่งใหญ่ของสรรพสิ่งแบบดั้งเดิม (The Traditional Great Chain of Being)
(Ken Willber, 2007: 214)

มณฑลทัศน์ที่ ๒ กล่าวถึงสิ่งที่จับต้องได้หรือสิ่งที่เป็นรูปธรรมหรือกายภาพ หรือสามารถมองเห็นสิ่งนั้นได้ ไม่ว่าจะเห็นในเชิงพฤติกรรม เห็นด้วยกล้องจุลทรรศน์ หรือเห็นด้วยเครื่องมือต่างๆ สิ่งที่ปรากฏในมณฑลทัศน์นี้ จะเป็นธรรมชาติหรือสิ่งที่เป็นกลาง หรือเป็นของมันอย่างนั้นเอง โดยธรรมชาติ ไม่มีอะไรดี ไม่มีอะไรเลวร้าย ไม่มีเรื่องที่ชอบหรือไม่ชอบ ไม่จำเป็นต้องตีความ หรือหาความหมายหรือคุณค่าของมัน ไม่มีความดีความชั่ว เราเพียงแต่อธิบายสิ่งที่ปรากฏและคุณลักษณะของมัน เป็นความจริงอย่างนั้น

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับแนวคิดแบบวิทยาศาสตร์ดั้งเดิมหรือวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ คือ การลดทอนสิ่งที่เกิดขึ้นในมณฑลทัศน์ที่ ๑ ว่าเป็นเรื่องของมณฑลทัศน์ที่ ๒ เช่น จิตวิญญาณ ไม่มีจริง เป็นเรื่องของสมองล้วนๆ หรือ ผลของการทำสมาธิภาวนาไม่มีจริง เป็นเรื่องของสิ่งที่เกิดจากสมองเท่านั้น เป็นต้น จึงเป็นการศึกษาที่ผิดพลาด สภาวะของสมองและสภาวะของจิต ที่จริงแล้วมีความสัมพันธ์กัน ไม่สามารถลดทอนอย่างใดอย่างหนึ่งได้ หรือจิตและกายจะต้องเกิดคู่กัน มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

มณฑลทัศน์ที่ ๑ และ ๒ เป็นมณฑลทัศน์ของบุคคลหรือปัจเจก (individual) มณฑลทัศน์ที่ ๓ และ ๔ จะกล่าวถึงมณฑลทัศน์ของสังคม

ปัจเจกมีลักษณะของสิ่งที่เป็นนามธรรมหรือภายใน (มณฑลทัศน์ที่ ๑) และสิ่งที่เป็นรูปธรรมหรือภายนอก (มณฑลทัศน์ที่ ๒) สังคมก็มีเช่นเดียวกัน ดังนั้น สังคมก็มีทั้งส่วนที่เป็นนามธรรมหรือภายใน และสิ่งที่เป็นรูปธรรมหรือภายนอก สิ่งที่เป็นนามธรรมหรือภายใน ก็คือ มณฑลทัศน์ที่ ๓ หรือที่เรียกว่า ‘เรา-we’ และสิ่งที่เป็นรูปธรรมหรือภายนอก หรือที่เรียกว่า ‘สิ่งต่างๆ – its’

มณฑลทัศน์ที่ ๓ หรือ มณฑลทัศน์ “เรา” กล่าวถึงเรื่องวัฒนธรรม ประเพณี สัญวิทยา การสื่อสาร ชาติพันธุ์ เรื่องราวในอดีตของมนุษย์ ภาษา วิถีชุมชน ทัศนะในการมองโลก และยังรวมถึงเรื่องการตีความเพื่อความเข้าใจลักษณะเฉพาะกลุ่ม เฉพาะสังคม ศีลธรรมและจริยธรรม และการมองทุกอย่างแบบองค์รวม เป็นการศึกษาตามแนวคิดแบบชาติพันธุ์วิธีวิทยา (ethnomethodology) นอกจากนี้ การเป็น “เรา” จะเป็นการแบ่งปันความรู้สึก อารมณ์ ความคิด ประสบการณ์และอื่นๆ ซึ่งกันและกัน หรือ เป็นการรวมของแนวความคิดต่างๆ ที่สื่อออกมาจากภาพ เสียง หรือสาร หรือบริบทต่างๆ (signifieds) เป็นเรื่องของความรู้สึก ความเข้าใจตรงกัน หรือเรื่องอื่นๆ ที่เป็นความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน ที่กล่าวมา ก็คือ เป็นเรื่องของการตีความ (hermeneutics) ซึ่งเป็นทั้งศาสตร์และทั้งศิลป์ของการทำความเข้าใจ

มณฑลทัศน์ของ “เรา” นี้ ได้แสดงถึงความสำคัญของบุคคลที่ ๒ คือ “คุณ” ว่ามีความสำคัญเท่าๆ กับ “ฉัน” หรือตนเอง เพราะ ‘เรา = คุณ + ฉัน’ ดังนั้น เราในฐานะปัจเจกไม่ได้ยิ่งใหญ่ไปกว่าคนอื่น แต่กลับต้องแสดงความรักความรู้สึกที่ดีต่อกัน เพราะความสำคัญของการที่เห็นความสำคัญของผู้อื่น ย่อมทำให้เกิดความร่วมมือ และเกิดกลุ่มของเราที่เป็นมิตรต่อกัน ดังนั้น ในสังคมที่มีความขัดแย้งก็แสดงว่าเราไม่เห็นคุณค่าหรือความสำคัญของอีกบุคคลหนึ่งหรืออีกกลุ่มหนึ่ง จึงเกิดการแตกแยกออกเป็นกลุ่มตามแนวคิดที่ตนเห็นด้วย ผลดีก็คือ ทุกคนทุกกลุ่มมีสิทธิที่จะแสดงเจตนารมณ์ที่ตนเองหรือกลุ่มของตนเองต้องการได้อย่างเป็นอิสระ แต่ผลเสียก็คือ สังคมหรือระบบโดยรวมจะถูกแบ่งแยก ขาดความสามัคคี ขาดความร่วมมือ ในที่สุดสังคมโดยรวมก็จะล่มสลาย

มณฑลทัศน์ที่ ๔ กล่าวถึงเรื่องของโครงสร้างของสังคมมนุษย์ การเกิดขึ้นของเครือข่ายซึ่งเป็นผลมาจากการสื่อสาร และยังรวมถึงเรื่องแรงผลักดันให้เกิดการผลิตเรื่องเศรษฐศาสตร์เชิงเทคนิค เช่น ยุคสังคมเกษตร หรือยุคคอมพิวเตอร์ เรื่องโครงสร้างทางสถาปัตยกรรม ระบบ

ขนส่ง ระบบโครงสร้างพื้นฐาน ระบบการปกครอง เป็นลักษณะของสิ่งที่เห็นเป็นรูปธรรม รวมถึงระบบนิเวศวิทยาทั้งชุมชน โลก ไปจนถึงระดับจักรวาล สิ่งที่สำคัญที่ทำให้เห็นเด่นชัดเมื่อพิจารณาถึงมณฑลทัศน์นี้ ก็คือ การเห็นจิตวิญญาณที่ปรากฏในวัตถุ สิ่งของ โครงสร้างหรือระบบต่างๆ (Spirit in 3rd-person, Spirit in its material) (Ken Willber, 2007: 175) ว่ามันมีชีวิตที่มีการปรับสมดุลเพื่อความอยู่รอดของระบบ ของนิเวศ เช่น แนวคิดเรื่องไกอา (Gaia) เมื่อตระหนักถึงการเกิดขึ้นของสิ่งต่างๆ และมีจิตวิญญาณในความสัมพันธ์นั้น ทำให้มนุษย์ให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อม ว่ามีความสำคัญเท่าเทียมกับสิ่งที่เป็นมนุษย์ ในแง่ปัจเจก เรื่องของเราในการอยู่ร่วมกัน และสังคมในแง่โครงสร้างขององค์รวม

ความสัมพันธ์ของสังคมกับวัฒนธรรม ก็เช่นเดียวกับมณฑลทัศน์ที่ ๑ ที่มีความสัมพันธ์กับมณฑลทัศน์ที่ ๒ มณฑลทัศน์ที่ ๓ และที่ ๔ นี้ก็มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน สังคมขณะนั้นๆ สร้างวัฒนธรรมของชุมชนได้ วัฒนธรรมของชุมชนก็กำหนดลักษณะของสังคม ได้เช่นกัน

ทฤษฎีบูรณาการหรือมณฑลทัศน์ ๔ ด้าน แสดงถึงความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ และมีผลเป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน จิตที่กระจายไปทุกภาคส่วนคือการให้ความสำคัญถึงการตระหนักรู้ในทุกแง่มุม ไม่สามารถละเลยเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้ มนุษย์แต่ละคนมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของตน ร่างกายของตน และวัฒนธรรมที่ตนอาศัยอยู่ แนวคิด วิถีชีวิตที่หล่อหลอมให้เป็นคนคนนั้น ในขณะเดียวกันก็ดำรงอยู่ในระบบหรือรูปแบบของสังคมที่มีผลต่อความเป็นอยู่ กฎกติกาที่ตนอาศัยอยู่ ซึ่งมีผลย้อนกลับมาที่ตนเอง ดังนั้น ทฤษฎีบูรณาการจึงให้ความสำคัญแก่ทุกภาคส่วน และสามารถนำไปแก้ปัญหาทั้งเรื่องความทุกข์ในใจ ปัญหาสังคม ปัญหาความขัดแย้ง ปัญหาสิ่งแวดล้อม และปัญหาอื่นๆ ในปัจจุบันที่มีความสลับซับซ้อนได้ดี

มณฑลทัศน์ที่ ๒ และ ๔ หรือด้านขวามือ เป็นทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ไม่มีชีวิต หรือสิ่งที่ปรากฏภายนอกเหมือนกัน เมื่อรวมเข้าด้วยกัน จะเกิดมุมมองใหม่เรียกว่ากรอบแนวคิดสามทัศน์ (The Big Three) (Ken Willber, n.d.: 149-153) ซึ่งคือเรื่อง ฉัน/พวกเรา/สิ่ง (I, we, it)

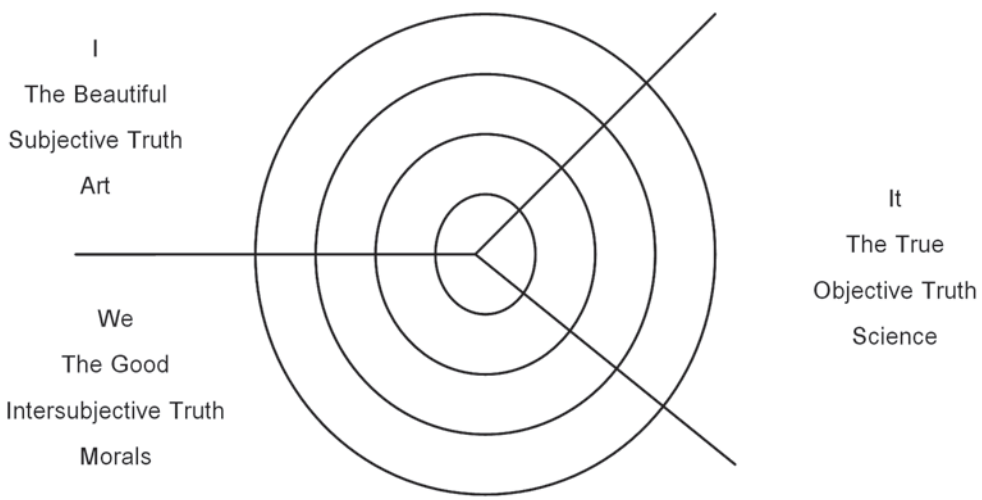

ภาพที่ ๓ กรอบแนวคิดสามทัศน์ (The Big Three) (ประยุกต์จาก Ken Willber, n.d.: 446)

กรอบแนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิดของนักปรัชญาหลายท่าน เช่น คาร์ล ปอปเปอร์[๓] เรื่องสามโลกแห่งความรู้ (Karl Popper's the Three Worlds of Knowledge) ได้แก่ โลกที่หนึ่ง (World I) คือโลกที่เป็นกายภาพ (the objective world of it/the physical universe) เห็นและจับต้องได้ เช่น เรื่องสมอง พลังงาน พฤติกรรม เป็นต้น ซึ่งตรงกับทัศน์ที่ ๒ และ ๔ หรือทัศน์ด้านขวาทั้งหมด โลกที่สอง (World II) คือโลกที่เป็นนามธรรม (the subjective world of I) เป็นเรื่องของแนวคิด ความรู้ ความรู้สึกนึกคิด เรื่องจิต เป็นต้น ซึ่งตรงกับทัศน์ที่ ๑ หรือด้านซ้ายบน และโลกที่สาม (World III) คือโลกที่เกี่ยวข้องกับผลรวมของเรื่องกายภาพกับจิตใจของมนุษย์ แสดงออกโดยการฝังอยู่ในรูปแบบของวัฒนธรรมหรือรูปแบบของสังคม (Karl Popper, 2006: 210-230) ซึ่งตรงกับทัศน์ที่ ๓ แนวคิดนี้ยังสอดคล้องกับทฤษฎีปฏิบัติการเชิงการสื่อสาร (The Theory of Communicative Action) (Jürgen Habermas, 2003: 50-68) ของฮาเบอร์มาส เรื่องเหตุผลที่ฟังขึ้นของมนุษย์ ๓ ประการ (three validity claims) คือ ความจริง (truth, เป็นรูปธรรมหรือ objects) ความจริงใจหรือความซื่อสัตย์ (truthfulness or sincerity, เป็นนามธรรมหรือ subjects) และ ความถูกต้องหรือความยุติธรรม (rightness or justice, เป็นความจริงเชิงอัตวิสัยร่วม หรือเรียกว่า อัตสัมพันธ์ร่วม) และสอดคล้องกับแนวคิดของเพลโต้เรื่อง ความจริง (the True, ซึ่งคือรูปธรรม หรือ it) ความดี (the Good, ซึ่งคือความยุติธรรม ความเหมาะสม หรือ we) และ ความงาม (the Beautiful, ซึ่งคือความงามตามทัศนคติของบุคคล หรือ I) และก็สอดคล้องกับแนวคิดของอิมานูเอล ค้านท์เรื่องการวิพากษ์ คือ บทวิพากษ์ว่าด้วยเหตุผลบริสุทธิ์ (The Critique of Pure Reason, ซึ่งคือ it) บทวิพากษ์ว่าด้วยเหตุผลปฏิบัติ (The Critique of Practice Reason, ซึ่งคือ we) และการตัดสินเชิงสุนทรียภาพ (Aesthetic Judgment, ซึ่งคือ I)

เคน วิลเบอร์ กล่าวว่า แม้เมื่อกล่าวถึงเรื่องจิตวิญญาณ เราก็จะพบว่ากรอบแนวคิดสามทัศน์นี้ จะปรากฏในพระพุทธศาสนาด้วย คือ พระรัตนตรัยในพุทธศาสนาประกอบด้วยพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เมื่อ พระพุทธคือ I พระธรรม คือ it และ พระสงฆ์ คือ we (Ken Willber, n.d.: 149) จะเห็นได้ว่า ทั้ง I, we, it จะมีการพัฒนาไปด้วยกันเสมอ

ในยุคหลัง (ระยะที่ 5 จากปี 2001-ปัจจุบัน) เคน วิลเบอร์ได้ศึกษาแนวคิดเรื่องทฤษฎีเกลียวพลวัต (Spiral Dynamics Theory) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่พัฒนาโดย ดร. แคลร์ ดับบลิว. แกรฟส์ (Don Edward Beck, Christopher C. Cowan, 2006) ใช้อธิบายพัฒนาการของมนุษย์ โดยอธิบายในเชิงระบบของคุณค่า ทัศนคติการมองโลก ความเชื่อ โดยเปลี่ยนแปลงไปตามเวลาและปัจจัยแวดล้อมในแต่ละช่วงเวลานั้นๆ การให้คุณค่าจะใช้คำว่า แวลู-มีม (VMEME) หรือมีมแห่งคุณค่า หรือ เป็นคำที่ใช้ในการอธิบายถึงหน่วยของข้อมูลทางวัฒนธรรมเลียนแบบดีเอ็นเอ (DNA) ที่เป็นหน่วยพันธุกรรม (Don Edward Beck, Christopher C. Cowan, 2006: 30-33)

---

[๓] คาร์ล ปอปเปอร์ (Karl Popper: 1902-1994) ชาวยิว-ออสเตรีย เป็นนักปรัชญาและเป็นศาสตราจารย์สอนที่วิทยาลัยเศรษฐศาสตร์แห่งลอนดอน (London School of Economics) อ่านเพิ่มเติมได้จาก Karl Popper, **The Two Fundamental Problems of The Theory of Knowledge**, Edited by Troels Eggers Hansen, Translated by Andreas Pickel, (Oxon: Routledge, 2009), Karl Popper, **The Open Society and Its Enemies, Volume II: The High Tide of Prophecy: Hegel, Marx, and the Aftermath**, (New Jersey: Princeton University Press, 1971), and Diane Collinson and Kathryn Plant, **Fifty Major Philosophers**, second edition, (Oxen: Routledge, 2007).

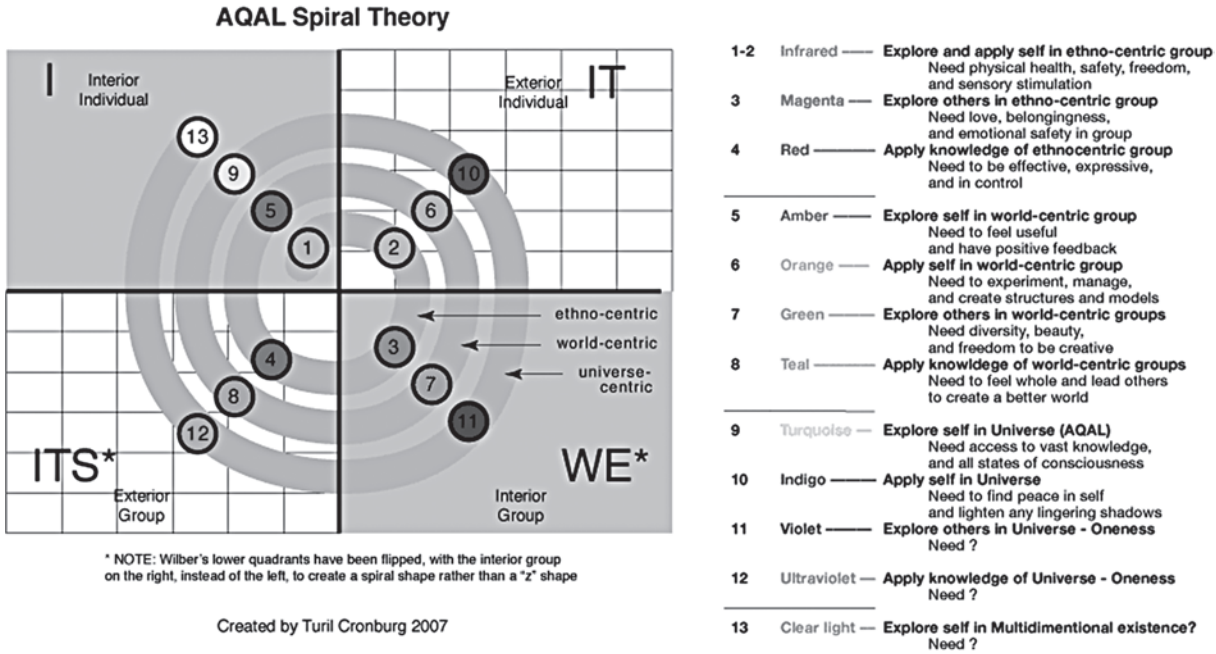

ภาพที่ ๔ ทฤษฎีเกลียวพลวัตบูรณาการ (Turil Cronburg, 2012)

ระดับของมีมที่แตกต่างกัน[๔] ไม่ได้บอกว่า อะไรดีกว่ากันหรือแย่กว่ากัน แต่มันจะสะท้อนถึงมุมมองที่มองโลกแตกต่างกันในแต่ละระดับ และความซับซ้อนที่แต่ละคนเป็น ในสังคมที่แตกแยกหรือมีความขัดแย้ง แสดงถึงคนหรือกลุ่มคนที่มีแวลู-มีมที่แตกต่างกัน หรือมีระดับจิตที่แตกต่างกัน จึงมีความไม่เข้าใจกัน นอกจากนี้ พัฒนาการของมนุษย์เป็นเรื่องของกระบวนการที่ค่อยๆ เปิดเผยหรือปรากฏให้เห็น (unfolding or emergent process) มีคุณลักษณะเช่นเดียวกับการก้าวข้ามและหลอมรวมพฤติกรรมที่เก่ากว่าจะถูกพัฒนาเป็นพฤติกรรมที่ใหม่ขึ้น มีระบบ ระเบียบที่มากขึ้น

เคน วิลเบอร์ได้ศึกษาร่วมกับ ดร. ดอน เบ็ค (Dr. Don Beck) หนึ่งในลูกศิษย์ที่สำคัญของ ดร. แกรฟส์ โดยประยุกต์ทฤษฎีบูรณาการกับทฤษฎีเกลียวพลวัต เสนอเป็นแนวคิดใหม่เรื่อง ทฤษฎีเกลียวพลวัตบูรณาการ (Spiral Dynamics Integral, SDi) เพื่อตอบปัญหาใน ๓ มิติ คือ ๑) แนวดิ่ง (vertical axis) อธิบายเรื่องปัจเจกและสังคม ๒) แนวนอน (horizontal axis) อธิบายเรื่องภายในภายนอก และ ๓) ระบบการให้คุณค่าของมีมหรือระดับขั้นของมีมซึ่งอธิบายด้วยทฤษฎีเกลียวพลวัต

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า ทฤษฎีบูรณาการเป็นทฤษฎีที่กล่าวถึงองค์รวมของสรรพสิ่ง มณฑลทัศน์ทั้ง ๔ มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงอิงอาศัยกัน ทฤษฎีเกลียวพลวัตทำให้เห็นภาพของทฤษฎี บูรณาการที่ชัดขึ้นว่า ความเชื่อมโยงนี้มีความสัมพันธ์เป็นเกลียวสอดรับซึ่งกันและกัน ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงการบูรณาการ ผู้วิจัยจึงเห็นว่า จะมีการเกิดเป็นเกลียวของความสัมพันธ์ของทัศน์ทั้ง ๔ ที่สอดคล้องกันเสมอ

---

[๔] มีมแทนด้วยสีที่แตกต่างกัน เช่น มีมสีเบจ เป็นระดับจิตของคนที่มีชีวิตเพื่อเอาตัวรอดเท่านั้น มีมสีน้ำเงิน เป็นระดับจิตของคนที่ค้นหาความหมายของชีวิต มีมสีเขียวคราม เป็นระดับจิตของกลุ่มคนที่มีแนวคิดแบบองค์รวม มีชีวิตเพื่อตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อม เป็นต้น ศึกษารายละเอียดเพิ่มใน Ibid., pp. 44-47.

แนวคิดนี้ทำให้องค์ความรู้ของทั้งสองทฤษฎีมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพราะมีความสัมพันธ์กันและสอดคล้องกันและอยู่บนฐานคิดจากทฤษฎีวิวัฒนาการเหมือนกัน สามารถนำไปวิเคราะห์แก้ปัญหาด้านต่างๆ ได้สมบูรณ์มากขึ้น ไม่ว่าเรื่องส่วนตัว เรื่องธุรกิจ เรื่องสังคม หรือด้านอื่นๆ

ทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธ

ผู้วิจัยเห็นว่า 'กระบวนทัศน์ใหม่' หรือแนวคิดว่าด้วยการบูรณาการหรือความสัมพันธ์เชื่อมโยงของสรรพสิ่งไม่ได้เป็นแนวคิดที่ใหม่เลย ความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งไม่ว่าจะเป็นด้านจิตก็ดี ด้านกายภาพก็ดี ด้านวัฒนธรรมก็ดี และด้านสังคมก็ดี ก็มีปรากฏในแนวคิดของพุทธศาสนาเช่นกัน

ในทัศนะของพุทธศาสนาเถรวาท จิตมีความสัมพันธ์กับกาย หรือนามมีความสัมพันธ์กับรูป แม้รูปและนามในพุทธศาสนาจะอธิบายคนละสิ่งกัน แต่นามธรรมรูปธรรมอาศัยกันและกันเกิดขึ้น "เพราะเหตุไร นามอย่างเดียวหรือรูปอย่างเดียว จึงเกิดขึ้นไม่ได้ เพราะต่างอิงอาศัยซึ่งกันและกันจึงจะเกิดขึ้นได้ ถ้าขาดเสียแต่อย่างใดอย่างหนึ่ง ก็เกิดขึ้นไม่ได้" (ยิ้ม ปัณฑยางกูร, ๒๕๐๖: ๓๗)

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่พุทธศาสนาให้ความสำคัญคือรูปกับนามเท่านั้น สิ่งต่างๆ ที่ปรากฏเป็นเพียงผลผลิตของรูปกับนาม ดังนั้น แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมก็ดี หรือสังคมก็ดี ก็เป็นเพียงผลผลิตของรูปกับนาม ถ้าจะจัดตามทฤษฎีบูรณาการจะได้ดังตารางที่ ๑

ในทัศนะของพุทธศาสนาเถรวาท กฎธรรมชาติว่าด้วยนิยาม ๕ เป็นการอธิบายถึงกฎของธรรมชาติ ที่เห็นว่าโลกและชีวิตมีความสัมพันธ์อิงอาศัยกัน เป็นไปตามเหตุปัจจัย และพระอรรถกถาจารย์เป็นผู้อธิบายว่ามี ๕ ประการ (ที.ม.อ. (ไทย) ๒/๑/๑๐๐-๑๐๑) (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), ม.ป.ป.: ๑๕๒-๑๕๖, สมภาร พรมทา, ๒๕๔๐: ๗๐-๑๔๘) คือ

อุตุนิยาม หมายถึง กฎธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับวัตถุ เช่น ลมฟ้าอากาศ ฤดูกาล แรงโน้มถ่วงของโลก แปลตรงภาษาอังกฤษว่า physical laws (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), ม.ป.ป.: ๑๕๒) กฎทางฟิสิกส์ก็ดี ทางเคมีก็ดี ก็ตกภายใต้อุตุนิยามนี้ด้วย (สมภาร พรมทา, ม.ป.ป.: ๗๙) ดังนั้น มณฑลทัศน์ที่ ๒ ของเคน วิลเบอร์ ซึ่งเป็นมณฑลทัศน์ที่กล่าวถึงสิ่งเป็นรูปธรรม เรื่องของฟิสิกส์ เคมี จึงเป็นมุมมองของเรื่องอุตุนิยาม

พีชนิยาม หมายถึง กฎธรรมชาติว่าด้วยเรื่องของพันธุกรรม ชีววิทยา เป็นเรื่องของสิ่งมีชีวิตที่รวมทั้งพืชและสัตว์ หรือที่เรียกว่า "กฎทั่วไปเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิต" (สมภาร

ตารางที่ ๑ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของนามรูปกับทฤษฎีบูรณาการ

	นาม	รูป
มนุษย์	จิตใจของฉัน (I)	พฤติกรรมของฉัน, ร่างกายของฉัน (It)
สังคม	วัฒนธรรม, ชุมชน, วิถีชีวิต แบบที่ฉันเป็น (We)	โครงสร้างและระบบของสังคมที่ฉันดำรงอยู่ (Its)

พรมทา, ม.ป.ป.: ๘๓) มณฑลทัศน์ที่ ๒ ซึ่งกล่าวถึงเรื่องของชีววิทยา ระบบประสาท ระบบหัวใจ ก็เป็นเรื่องของพีชนิยามด้วย แปลตรงภาษาอังกฤษว่า biological laws

จิตตนิยาม หมายถึง กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการทำงานของจิต แปลตรงภาษาอังกฤษว่า psychic laws มณฑลทัศน์ที่ ๑ กล่าวถึงเรื่องจิต เจตนา ฉัน จึงอยู่ในกฎของจิตตนิยาม

กรรมนิยาม หมายถึง กฎธรรมชาติเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ การให้ผลของกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว หรือ กระบวนการแห่งเจตจำนงหรือความคิดปรุงแต่งสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ พร้อมทั้งผลที่สืบเนื่องออกไปอันสอดคล้องสมกัน (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), ม.ป.ป.: ๑๕๓) เราจะพบว่า แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมซึ่งเป็นเรื่องของประเพณี จริยธรรมหรือวิถีชุมชน สามารถจัดอยู่ในกรรมนิยามนี้ได้ เพราะเป็นเรื่องของความคิดที่ปรุงแต่งให้เป็นประเพณี หรือการกระทำตามวิถีชุมชนและยังกล่าวถึงจริยธรรมว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ สอดคล้องกับกรรมนิยามนี้ด้วย ทัศน์ที่ ๓ หรือมณฑลของวัฒนธรรมจึงตกอยู่ในกรรมนิยามนี้ด้วย นอกจากนี้ แนวคิดเรื่องสังคม พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) สมณศักดิ์ปัจจุบันคือพระพรหมคุณาภรณ์ อธิบายว่า “กรรมชี้นำสังคม หรือกรรมกำหนดวิถีชีวิตของสังคมนั่นเอง ...บัญญัติทางสังคม เช่น ระเบียบ ข้อบังคับ กติกา กฎหมาย จารีต ประเพณี วินัยบัญญัติ...กฎเกณฑ์ของสังคมนี้เป็นเรื่องการปรุงแต่งของมนุษย์ จึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากกรรมและขึ้นต่อกรรมนิยามด้วย” (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), ม.ป.ป.: ๑๕๕-๑๕๖) ดังนั้น กรรมนิยามจึงครอบคลุมทั้งมณฑลทัศน์ที่ ๓ วัฒนธรรม และมณฑลทัศน์ที่ ๔ สังคม

อย่างไรก็ตาม ตามความหมายของกรรมนิยามข้างต้น ทั้งจิตและพฤติกรรม ก็ตกอยู่ภายใต้เรื่องกรรมนิยามด้วย กรรมนิยามจึงครอบคลุมทั้ง ๔ มณฑลทัศน์

ธรรมนิยาม หมายถึง กฎธรรมชาติว่าด้วยความสัมพันธ์ที่อิงอาศัยกันของสิ่งต่างๆ และกฎทุกกฎที่กล่าวมาทั้ง ๔ ข้อ ก็ตกอยู่ภายใต้ธรรมนิยามนี้ จึงเป็นกฎใหญ่สุดที่ครอบคลุมทุกกฎ สมภาร พรมทา อธิบายว่า สิ่งเฉพาะที่นิยามสี่ข้อข้างต้น พูดถึงวัตถุที่ไม่มีชีวิต สิ่งมีชีวิต จิต และกรรม อะไรก็ตามที่ไม่ใช่ทั้งสี่ข้อนี้ สิ่งเหล่านั้นย่อมดำเนินไปตามธรรมนิยามนี้ด้วย ซึ่งแปลว่า general law of cause and effect หรือ causality (สมภาร พรมทา, ม.ป.ป.: ๗๑-๗๒) ธรรมนิยามจึงครอบคลุมทั้ง ๔ ทัศน์และครอบคลุมกรรมนิยามอีกชั้นหนึ่งด้วย

นอกจากนิยาม ๕ จะเป็นกฎที่สามารถนำมาประยุกต์เข้ากับทฤษฎีบูรณาการ หลักธรรมที่สำคัญอีกหลักหนึ่งในพุทธศาสนาเถรวาท คือปฏิจจสมุปบาทหรืออิทัปปัจจยตา ซึ่งกล่าวถึงความสัมพันธ์ของสิ่งทั้งหลาย ปฏิจจสมุปบาทหมายถึงสภาวธรรมที่เป็นปัจจัย และสภาวธรรมที่อาศัยปัจจัยเกิดขึ้นอันเป็นกระบวนการทางปัจจยภาพ (Causality) ซึ่งเป็นสภาวะที่ดำรงอยู่อย่างนั้น แม้ว่าพระตถาคตจะเสด็จอุบัติขึ้นหรือไม่ก็ตาม (สำ.นิ. (ไทย) ๑๖/๒๐/๓๔-๓๕) ความสัมพันธ์ที่อิงอาศัยกัน จะชื่อว่าปฏิจจสมุปบาท ก็ดี อิทัปปัจจยตาก็ดี เป็นองค์ธรรมที่กล่าวถึงการบูรณาการทั้งในมิติของปัจเจกและมิติของสังคม ที่อิงอาศัยเช่นเดียวกัน

ความสัมพันธ์ที่เปลี่ยนปลงไปตามเหตุปัจจัย หมุนเวียน ผันแปรไปตามสิ่งที่ปรุงแต่ง โดยปกติจะให้คำอธิบายในรูปของวงกลม ว่าเพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น ไม่มีมูลการณ์ แต่ผู้วิจัยขอนำเสนอความสัมพันธ์นี้ในรูปของเกลียว ที่มีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาไปตามระดับจิตของมนุษย์ที่มีพัฒนาการ และเป็นไปตามเหตุปัจจัย การพัฒนาที่ไม่ย่ำอยู่ในที่เดิม ก็จะเกิดการหมุนเวียน แปรเปลี่ยนเป็นพลวัตเป็นรูปก้นหอย

เมื่อพิจารณาการพัฒนาจิตในเชิงเกลียวพลวัต จะเห็นได้ว่า ในสายเกิดของปฏิจจสมุปบาท เมื่อมีอวิชชาหรือความไม่รู้เกิดขึ้น การยึดมั่นในอุปาทานทั้งหลายก็เกิดขึ้น กลายเป็นทุกข์ที่จมดิ่งเป็นเกลียววนซ้อนกันอย่างหนาแน่นและตึงเครียดและเกิดเป็นความยึดมั่นถือมั่นยิ่งขึ้น ดำดิ่ง

เป็นเกลียวถลำยิ่งขึ้น เหมือนเกลียวที่ดึงลงไปข้างล่างเรื่อยๆ ในขณะที่จิตที่มีการพัฒนาในสายดับของปฏิจจสมุปบาท เพราะอวิชชาดับ ก็ทำให้ความยึดมั่นอุปาทานทั้งหลายคลายออก ทุกข์ก็เบาบาง ไม่ยึดติดกับสิ่งต่างๆ ที่มากระทบกับ จิตที่มีพัฒนาการ การพัฒนาจิตเป็นไปในทิศทางที่ดียิ่งขึ้น ไม่ซ้ำอยู่ในรอยเดิม ก้าวหน้าขึ้น ก็เกิดการพัฒนาอย่างเป็นเกลียว เปลี่ยนแปลงเป็นพลวัต ดังนั้นการพัฒนาจิตนี้จึงมีลักษณะของการเปลี่ยนแปลงเป็นพลวัตรูปก้นหอย

เมื่อบูรณาการแนวคิดของพุทธศาสนาทั้งนิยาม ๕ อิทัปปัจจยตากับทฤษฎีบูรณาการและทฤษฎีเกลียวพลวัตบูรณาการ จึงทำให้ได้ทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธดังภาพที่ ๕

ทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธ ประกอบด้วยมิติ ๓ มิติที่เกี่ยวข้องกัน มิติในแนวตั้งคือด้านจิตภายในและด้านพฤติกรรมภายนอก แนวนอนคือด้านปัจเจกและด้านสังคม และแนวดิ่งคือความสัมพันธ์เชื่อมโยง อิงอาศัยซึ่งกันและกัน มีความเปลี่ยนแปลงเป็นพลวัตไปตามเหตุปัจจัย การเกิดเป็นเกลียวพลวัตเช่นนี้ แสดงให้เห็นถึงหลักการว่า เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น ไม่มีมูลการณ์ไม่ได้เจาะจงว่าการเกิดจะต้องเกิดจากนิยามที่ ๑ เสมอ แต่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน เชื่อมโยงกัน เช่น คนที่มีจิตใจที่อ่อนแอ เซื่องซึม หดหู่ตลอดเวลา ก็อาจส่งผลให้คนนั้นมีสุขภาพกายที่อ่อนแอ ไม่แข็งแรง ตีดเชื้อโรคได้ง่าย นั่นคือจิตมีผลต่อกาย หรือคนที่ร่างกายติดเชื้อโรคที่ร้ายแรงหรือไวรัสที่ร้ายแรง ทำให้ร่างกายไม่แข็งแรง ก็ทำให้จิตใจเศร้าหมอง เซื่องซึม ท้อแท้ได้ หรือคนที่อาศัยอยู่ในสิ่งแวดล้อมหรือสังคมที่ไม่ดี ก็ทำให้เกิดผลต่อสุขภาพกายและสุขภายใจที่ไม่ดีไปด้วย หรือ คนที่อาศัยอยู่ชุมชนที่เห็นแก่ตัว เอารัดเอาเปรียบ ขาดศีลธรรม ขาดความสามัคคี ก็อาจทำให้จิตใจเต็มไปด้วยความโลภ ความโกรธ ก็อาจส่งผลให้ร่างกายอ่อนแอ ติดเชื้อได้ง่ายเพราะมีความเครียดสูง และอาจทำให้สังคมนั้นเป็นสังคมที่ไม่น่าอยู่ ไม่มีกติกา ไม่มีระเบียบวินัย เป็นต้น การเกิดเป็นเกลียวของความสัมพันธ์นี้จึงไม่ได้มีกฎตายตัวว่าอะไรจะต้องเกิดขึ้นก่อน แต่มันส่งผลต่อเนื่องกันเพราะมีความเชื่อมโยงอิงอาศัยซึ่งกันและกัน

ดังนั้น พุทธศาสนากระแสหลักคือเถรวาท ได้มีการบูรณาการทั้งมิติของปัจเจกและมิติของสังคม โดยไม่ได้ละทิ้งเรื่องใดเรื่องหนึ่ง สอดคล้องกับปรัชญาของพุทธศาสนามหายาน และแนวคิดของตะวันตก และสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องกระบวนทัศน์ใหม่ในปัจจุบันด้วย การศึกษาพุทธศาสนา

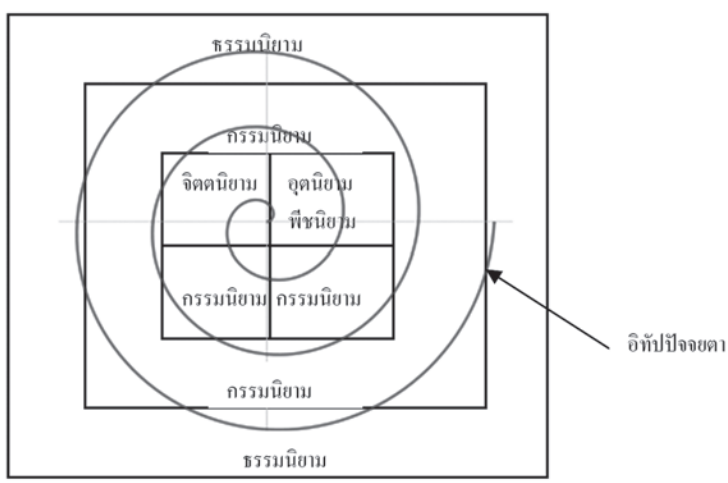

ภาพที่ ๕ ทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธ

เถรวาทให้เข้าใจถ่องแท้และนำไปสู่ภาคปฏิบัติอย่างแท้จริง ย่อมนำไปแก้ปัญหาต่างๆ ได้

นอกจากนี้ พุทธศาสนาเถรวาทมีหลักในการพัฒนาชีวิต ที่เรียกว่า ไตรสิกขา “แปลว่า สิกขา ๓ คำว่า สิกขา แปลว่า การศึกษา การสำเหนียก การฝึก ฝึกปรือ ฝึกอบรม” (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), ม.ป.ป.: ๖๐๓) คือการเรียนรู้ฝึกฝนตนเอง ประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา ทั้งสามองค์ประกอบที่เป็นระดับที่สมบูรณ์เพื่อบรรลุมรรคผล นิพพาน จะเรียกว่าอธิศีล อธิจิตต์ และอธิปัญญา เมื่อใช้กรอบแนวคิดสามทัศน์มาพิจารณาพบว่า ศีลซึ่งเป็นข้อพึงปฏิบัติ เป็นกฎ ระเบียบ วินัย หรือเป็นรูปธรรม จะสอดคล้องกับทัศน์ด้านขวามือ หรือ it ในขณะที่สมาธิจะเป็นสภาวะของความสงบนิ่ง เป็นสภาวะที่เกิดขึ้นทางจิตใจ สอดคล้องกับทัศน์ที่ ๑ หรือด้านจิต หรือ I ส่วนปัญญาซึ่งตรงกับทัศน์ที่ ๓ หรือ we เป็นการประมวลความคิด การสังเคราะห์ วิเคราะห์ ให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ หรือการเกิดปัญญาญาณอันเนื่องมาจากการฝึกปฏิบัติที่ได้สะสมมา ปัญญาจึงต้องอาศัยทั้งศีลและสมาธิเป็นบาทฐาน ในขณะเดียวกันปัญญาก็ทำช่วยเกื้อหนุนให้ศีลบริสุทธิ์ยิ่งๆ ขึ้นไป และทำให้จิตใจสงบ มั่นคง สมาธิก็ในทำนองเดียวกัน ผู้มีสมาธิแกร่งกล้า ย่อมนำไปสู่การพิจารณาปัญญาได้อย่างรวดเร็วและทำให้ศีลไม่ด่างพร้อยด้วย ทั้งศีล สมาธิ ปัญญา จึงเกื้อกูลกัน สัมพันธ์กัน ละทิ้งสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ได้

นอกจากการพัฒนาจิตตามหลักไตรสิกขาแล้ว สังคมก็พัฒนาโดยใช้หลักของไตรสิกขาได้เช่นเดียวกัน ศีลในแง่ของสังคม เป็นเรื่องระดับวินัย หรือข้อกำหนด ข้อบังคับเพื่อกำกับความประพฤติของหมู่ชน การพัฒนาสังคมในระดับศีลหรือการปฏิบัติตามกฎหมาย เป็นการพัฒนาที่จำเป็นและมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไม่กว่าการพัฒนาด้านอื่นๆ สำหรับสมาธิ สังคมควรมีการพัฒนาด้านสมาธิของสังคมด้วยเช่นกัน เป็นการฝึกฝนให้สังคมโดยรวม เป็นสังคมที่สงบ มั่นคง ไม่แตกแยก ไม่ยุ่งเหยิง หรือขาดสติ เป็นกระแสสังคมของพวกลากมากไป ไม่มีการยั้งคิด สังคมที่ขาดสติ ขาดสมาธิ หรือขาดการกำหนดปัญหา ที่เรียกว่า focus ทำให้ตื่นตระหนกได้ง่าย สังคมที่มีสมาธิ มีสติ ทำให้สังคมสงบ มองเห็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างปกติ และค่อยๆ หาหนทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นอย่างมีสมาธิ ยิ่งไปกว่านั้น การพัฒนาสังคมด้วยปัญญาก็เป็นสิ่งที่จะต้องพัฒนาส่งเสริมให้เป็นรูปธรรม สังคมที่เป็นสังคมอุดมปัญญา (wisdom society) ก็จะทำให้ประเทศชาติมีการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาจิตและสังคมตามหลักไตรสิกขา เมื่อพิจารณาตามกรอบแนวคิดสามทัศน์ จึงได้ดังภาพ

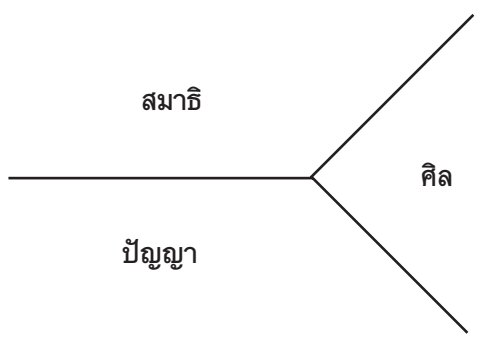

ภาพที่ ๖ การพัฒนาจิตและสังคมด้วยหลักไตรสิกขาตามกรอบแนวคิดสามทัศน์

การพัฒนาจิตและสังคมตามหลักไตรสิกขาด้วยกรอบแนวคิดสามทัศน์หรือทฤษฎี บูรณาการทำให้เห็นการพัฒนาตนและสังคมว่ามีความสำคัญเท่าๆ กัน ไม่สามารถลดทอนเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้ การพัฒนาเฉพาะจิตแล้วหลีกหนีสังคม สังคมก็อยู่ไม่ได้ การพัฒนาเฉพาะเศรษฐกิจและสังคม แต่ไม่พัฒนาจิต สังคมโดยรวมก็อยู่ไม่ได้เช่นกัน

โดยสรุป ทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธ การพัฒนาจิตและสังคมในด้านศีล สมาธิ ปัญญาตามหลักไตรสิกขา เป็นการบูรณาการหลักธรรมของพุทธศาสนาเถรวาท และทฤษฎีบูรณาการของเคน วิลเบอร์ การพัฒนานี้เป็นหนทางที่นำไปสู่ความสุข ความสงบ และความเจริญ ถ้าปัจเจกมีความมุ่งมั่นจะพัฒนาตนให้ยิ่งๆ ขึ้นไป ก็สามารถบรรลุมรรค ผล นิพพานได้ ในทำนองเดียวกัน ถ้าสังคมมีการพัฒนาด้วยทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธ ในที่สุด ก็จะเป็นสังคมอุดมคติหรือสังคมยูโทเปีย (Utopia) ตามแนวคิดของตะวันตก นอกจากนี้ ยังทำให้เห็นว่ากระบวนทัศน์ใหม่ที่ว่าด้วยการ บูรณาการทุกสิ่งทุกอย่างอย่างองค์รวมก็เป็นแนวคิดที่ปรากฏในพุทธศาสนาเถรวาทเพียงแต่เราอาจจะมองไม่เห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน การนำเสนอทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธจึงทำให้ความเข้าใจหลักธรรมเป็นสิ่งที่จับต้องได้ เป็นรูปธรรมและเป็นแนวคิดที่สามารถนำไปพัฒนาตามแนวคิดกระบวนทัศน์ใหม่ในยุคปัจจุบันได้สมบูรณ์

บรรณานุกรม

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). ๒๕๔๖. **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. / Phra Dhammapitaka (P. A. Payutto). 2003. **Bhuddhadhamma Chabap Prapprung lae Khayai Khwam**. 11th ed. Bangkok: Mahachulalongkonrajvidyalaya Press.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙. **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย** ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ.) / Mahachulalongkonrajvidyalaya. 1996. **Phratraipidok Phasa Thai Chabap Mahachulalongkonrajvidyalaya.** Bangkok: Mahachulalongkonrajvidyalaya Press. (To celebrate Her Majesty Queen Sirikiti Phraboromrajininath.)

มหามกุฏราชวิทยาลัย. ๒๕๒๕. **พระไตรปิฎกและอรรถกถา แปล ชุด ๙๑ เล่ม**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย. (ฉบับพิมพ์เนื่องในวโรกาสครบรอบ ๒๐๐ ปี แห่งราชวงศ์จักรี กรุงรัตนโกสินทร์). /Mahamakutrajwityalaya. 1982. **Phratripidok Lae Atthakatha Plae Chut 96 Lem.** Bangkok: Mahamakutrajvidyalaya Press. (Published in the 200th Anniversary of Chakri Dynasty Krung Ratanakosindara).

ยุค ศรีอาริยะ. ๒๕๔๓. **วิถีสังคมไท สรรนิพนธ์ทางวิชาการเนื่องในวาระหนึ่งศตวรรษ ปรีดี พนมยงค์**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเด็ก. / Yuk Sri-ariya. 2000. **Withisangkomthai Sanniphonthangvijakan Nueang Nai Wara Nueng Satawat Pridi Phanomyong.** Bangkok: Children Foundation.

ยิ้ม ปัณฑยางกูร. ๒๕๐๖. **ปัญหาพระยามิลินท์**. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา. / Yim Pandayangkura. 1963. **Panhaphrayamilinda.** Bangkok: Kurusapha Business Organization.

สมภาร พรมทา. ๒๕๔๐. **พุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. / Somphan Phromta. 1997. **Buddhism and Sciences.** 2nd ed. Bangkok: Chulalongkorn University Press.

Beck, Don Edward and Cowan, Christopher C. 2006. **Spiral Dynamics: Mastering Values, Leadership, and Change**. Malden: Blackwell.

Collinson, Diane and Plant, Kathryn. 2007. **Fifty Major Philosophers.** 2nd ed. Oxen: Routledge.

Habermas, Jürgen. 1998. **The Theory of Communicative Action: The Critique of Functionalist Reason.** Vol. 2. tr. by Thomas McCarthy. Oxford: Polity.

_____. 2003. **Communication and the Evolution of Society.** tr. by Thomas McCarthy. Oxford: Polity.

Popper, Karl. 2009. **The Two Fundamental Problems of The Theory of Knowledge**. ed by Troels Eggers Hansen. tr. by Andreas Pickel. Oxon: Routledge.

_____. 1971. **The Open Society and Its Enemies. Vol. 2: The High Tide of Prophecy: Hegel, Marx, and the Aftermath.** New Jersey: Princeton University Press.

_____. 2006. **Unended Quest: An Intellectual Autobiography.** Oxon, Routledge.

Wilber, Ken. 1983. **Up from Eden: A Transpersonal View of Human Evolution.** London: Routledge & Kegan Paul.

_____. 1999. **The Marriage of Sense and Soul: integrating Science and Religion**. New York: Broad way Books.

_____. 2000b. **Integral Psychology: Consciousness, Spirit, Psychology, Therapy.** Boston: Shambhala.

_____. 2000a. **Sex, Ecology, Spirituality: The Sprit of Evolution.** 2nd ed, revised. Boston: Shambhala.

_____. 2001a. **A Theory of Everything: An Integral Vision for Business, Politics, Science and Spirituality.** Boston: Shambhala.

_____. 2001b. **The Eye of Spirit: An Integral Vision For A World Gone Slightly Mad**. 3rd ed. Expanded. Boston: Shambhala.

_____. 2007. **Integral Spirituality: A Startling New Role for Religion in the Modern and Postmodern World.** Boston: Integral Books.

Cronburg, Turil. 2012. **AQAL Spiral Theory**. [online]. http://wakingdownintegral.com/resources/AQAL-Spiral-Theory.png [10 February 2012].

http://en.wikipedia.org/wiki/Ken_Wilber.